

Asia: VN/9812/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain, terveydensuojelulain sekä ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain muuttamisesta

Laki kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain muuttamisesta

Kuolemasta ilmoittaminen, kuoleman toteaminen ja kuolleen hautaaminen

Esitys on yleisellä tasolla kannatettava, ja esityksen mukaisilla muutoksilla saatetaan osin jo vallinnutta ja vaihtelevaa käytäntöä lainmukaiseksi. Aluehallintovirasto tuo kuitenkin esiin muutamia alla kuvattuja muutosehdotuksia.

Ilmoitus tulisi mennä poliisille epäselvissä tilanteissa

Kuoleman selvittely epäselvissä tilanteissa, joissa ei ole tiedossa vainajaa hoitanutta lääkäriä tai hoitaneen lääkärin sosiaali- ja terveydenhuollon yksikköä, olisi terveydenhuollolle uusi ensilinjan tehtävä. Lääkäreillä ei ole koulutuksensa puolesta suoraan osaamista esimerkiksi mahdollisen rikoksen kaikkien tunnusmerkkien havaitsemiseen. Sen vuoksi olisi selkeintä, että kuolemasta ilmoitettaisiin poliisille, mikäli potilasta ennen kuolemaa hoitanutta lääkäriä tai em. yksikköä ei ole tiedossa. Ilmoitusta vainajan sijainti- tai kuolemiskuntaan ei voi pitää kannatettavana, koska tämä lisäisi viiveitä ja epätarkoituksenmukaista terveydenhuollon resurssien käyttöä. Kuormitus myös kohdistuisi lääkärien osalta perusterveydenhuoltoon, jonka resurssien riittävydestä on käyty jo muutoinkin runsaasti keskustelua.

Sairaanhoitajan tekemien toimenpiteiden terminologiasta ja elvytyskiellosta

Käsitteiden ja termien mahdollisen sekoittumisen riskin vuoksi sairaanhoitajan suoritteista luonnoksen 1 c §:n mukaisissa tilanteissa olisi selkeämpää käyttää muita termejä kuin nyt luonnokseen kirjatut. Esityksen sanamuoto ”kuoleman toteamisessa suoritettavat tutkimukset” voi antaa ymmärtää, että sairaanhoitaja toteaa kuoleman, tai että lääkäri ei enää tee tutkimuksia kuolemaan liittyen. Tämä saattaa johtaa mahdollisesti tilanteeseen, että lääkäri laiminlyö vainajan ulkotarkastuksen ainakin osittain. Ehdotetaan sanamuotoa muutettavaksi tarvittaviin kohtiin esitystä esim. muotoon ”elottoman henkilön hoidon keskeyttämisessä suoritettavat tutkimukset”.

Olisi myös perusteltua tuoda esiin vähintäänkin esityksen perusteluissa, että noudatettaessa 1 c §:n mukaista menettelyä potilaalla tulee olla voimassa oleva lääkärin asettama elvytyskielto. Tämä on tärkeä seikka paitsi potilaan, myös hoitohenkilökunnan oikeusturvan kannalta.

Lääkärin antamista ohjeista ennakkoidussa kuolemassa

Esitysluonnoksen pykälistä ei käy yksiselitteisesti ilmi, että tuleeko lääkärin ohjeistaa sairaanhoitaja ennakkoon tekemään kuolemaa koskevat alustavat havainnot (tai ”elottoman henkilön hoidon keskeyttämisessä suoritettavat tutkimukset”) potilaskohtaisesti, vai tarkoitetaanko ohjeistamisella myös esim. johtavan lääkärin antamaa koko terveydenhuollon toimintayksikköä koskevaa kirjallista yleisohjetta. Tältä osin esitystä on syytä täsmentää perusteluosion lisäksi esim. myös pykälässä 1 c §.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan potilaskohtainen ohjeistaminen olisi kannatettavaa.

Kuoleman toteavan lääkärin kelpoisuus olisi hyvä täsmentää annettavassa laissa tarkemmin

On ollut jossakin määrin epäselvää käytännön toimijoiden tasolla, että saako lääketieteen opiskelija neljän ensimmäisen opintovuoden jälkeen todeta potilaan kuolleeksi, jos opiskelija toimii säädösten mukaan ohjattuna erikoissairaanhoidon toimintayksikössä tai terveyskeskuksen vuodeosastolla. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus kuoleman toteamisesta (9.1.2004/27) täsmentää tätä siten, että kuoleman saa todeta vain viiden vuoden opintojen suorittamisen jälkeen, joskin tämäkin käy ilmi säädösviittauksen kautta, eikä suoraan mainitusta asetuksesta.

Ehdotetulla esitysluonnoksella on kuitenkin tarkoitus kumota em. STM:n asetus (27/2004), jolloin tarkennus kuoleman toteavan lääkärin kelpoisuudesta häviäisi lainsäädännöstä, mikäli täsmennystä ei säädetä muualla.

Esitysluonnoksen 1 a §:n tekstiä ehdotetaan siten täsmennettäväksi, jotta on selvää, ettei neljän ensimmäisen opintovuoden opinnot suorittanut lääketieteen opiskelija saa todeta ihmistä kuolleeksi.

”Sen estämättä, mitä edellä 2 momentissa säädetään, muun kuin aivokuoleman voi todeta myös terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:n 3 momentissa ja sen nojalla annetuissa säännöksissä tarkoitettu valtiolla, kunnassa tai kuntayhtymässä tilapäisesti laillistetun lääkärin tehtävissä toimiva lääketieteen opiskelija.”

Ehdotetaan yllä mainitun kohdan loppuun lisättäväksi hyödyntäen valtioneuvoston asetuksessa (564/1994) säädettyä esim. seuraavasti:

” ..., joka on suorittanut hyväksytysti yliopistojen tutkinnoista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (794/2004) tarkoitettut, vähintään viiteen ensimmäiseen opintovuoteen kuuluvat opinnot ja jolla on suoritettujen opintojen perusteella riittävät edellytykset kyseisen tehtävän hoitamiseen.”

Runsas säädösten välinen viittailu voi johtaa käytännön tasolla edelleen epäselvyyteen, minkä vuoksi lääkärin kelpoisuudesta kuoleman toteamisessa olisi perusteltua säätää tarkemmin jo lain tasolla, eikä jättää asiaa vain hallituksen esityksen perusteluiden tasolle.

Vainajan ruumiin käsittely ja säilytys

Nykyisen lainsäädännön tulkinnassa on päädytty vaihteleviin ja joissakin tapauksissa terveydenhuollon resursseja epätarkoituksenmukaisesti kuluttaviin menettelyihin, koska on tulkittu, ettei vainajaa saa siirtää mihinkään ennen kuin lääkäri on todennut kuoleman. Esimerkiksi odotettavissa olevissa vanhuskuolemista olisi kuitenkin perusteltua, että lääkäri voisi todeta kuoleman samalla matkalla, kun vainajaa ollaan siirtämässä kylmäsäilytykseen. Tämä olisi erityisesti perusteltua harvaan asutuilla alueilla, joissa etäisyydet terveydenhuollon päivystyksiin ovat suuria.

Menettely olisi mahdollinen esimerkiksi lisäämällä lain 10 b §:n loppuun momentit esimerkiksi:

Eloton henkilö voidaan lääkärin tapauskohtaisesti antamalla luvalla siirtää sosiaali- ja terveydenhuollon yksikköön, tai yksiköstä toiseen, kuoleman toteamista ja vainajan ulkotarkastusta varten. Elotonta henkilöä tulee kohdella kunnioittavasti, kuten vainajan ruumista.

Edellä x momentissa säädettyä menettelyä ei saa noudattaa, jos kuoleman olosuhteiden perusteella on syytä epäillä, että asiassa tulee suorittaa 3 luvussa tarkoitettu oikeuslääketieteellinen kuolemansyyn selvitys.

Edellä x momentissa säädetyn estämättä elotonta henkilöä voidaan kuitenkin siirtää poliisin toimesta tai poliisin luvalla.

Lääkärillä, joka antaa luvan siirtää elotonta henkilöä, tulisi olla sama kelpoisuus, kuin kuoleman toteavalla lääkärillä. Tämä olisi hyvä tuoda esiin vähintäänkin esityksen perusteluissa.

Esitysluonnoksen pykälässä 10 a § lienee kirjoitusvirhe ("Vainajan ruumiin kunnioittavasta sääntelystä säädetään hautaustoimilaissa"), pitänee olla "käsittelystä".

Ulkomailla kuollut henkilö

Ei lausuttavaa.

Laki terveydensuojelulain muuttamisesta

Laki terveydensuojelulain muuttamisesta

Voimassa olevassa terveydensuojeluasetuksen (1280/1994) 42 §:ssä säädetään haudatun ruumiin siirtämiseen liittyvästä hallinnollisesta menettelystä. Menettely on syytä tässä yhteydessä siirtää terveydensuojelulakiin. Asetuksen 42 §:ssä mainitaan, mitä haudatun ruumiin siirtämistä koskevan hakemuksen tulee sisältää (mm. virallinen selvitys kuoleman syystä).

Terveydensuojelulain 52 §:ään esitetty muutos on kannatettava. Sen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voi antaa määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveydellisen haitan poistamiseksi tai sen syntymisen estämiseksi tilanteessa, jossa terveyshaitta ulottuu laajalle alueelle tai on muutoin merkittävä. Voimassa olevan 52 §:n mukaan sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto tai aluehallintovirasto voivat antaa kyseisen määräyksen. Määräysten antaminen yhdeltä taholta selkeyttää asiaa ja käytännön toimintaa.

Vettä toimittavien laitosten hyväksymistä koskevaan terveydensuojelulain 18 §:ään esitetään lisättäväksi sosiaali- ja terveysministeriön asetuksenantovaltuutus, mikä on tarpeellinen, koska jo nyt

20 §:stä säädetään tarkemmin voimassa olevassa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 1352/2015 (ns. talousvesiasetus). Vastaava asetuksenantovaltuutus olisi syytä lisätä tässä yhteydessä myös terveydensuojelulain 18 a §:ään, koska siinä säädetään muista kuin hyväksynnän vaativista vettä toimittavista laitoksista ja muusta toiminnoista. Pykälästä säädetään tarkemmin voimassa olevassa sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 401/2001.

Erikseen lausunnolla (hallituksen esitys 27.5.2020) olevassa terveydensuojelulain maksuja koskevassa muutoksessa esitetään maksulliseksi kansainväliseen ruumiin siirtoon liittyvä todistuksen antaminen, joka perustuu ruumiiden kuljettamista koskevan sopimuksen voimaansaattamisesta annettuun asetukseen (226/1989).

On syytä huomioida maksullisuudessa myös terveydensuojelulainsäädäntöön perustuva haudatun ruumiin siirtäminen ja siihen liittyvä tarkastaminen.

Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä

Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä

Ei lausuttavaa.

Siurua Maria
Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Eskola Pasi
Pohjois-Suomen aluehallintovirasto - Sote-yksikkö / Peruspalvelut,
oikeusturva ja luvat -vastuualue